

nativo calore ad generationem efficiendam necessario. Sed respondetur facile negando assumptum: tum quia dæmon potest tanta velocitate totam illam mutationem efficere, ut in illo brevi tempore facile possit virile semen non solum incorruptum, sed etiam parum alteratum conservari: tum etiam quia propter temporis brevitatem potest dæmon adhibere alias causas, quæ semen illud foveant, ejusque calorem, et alias dispositiones tueantur, unde Guillelmus Parisiensis, ult. par., de Univer., cap. 23, merito dixit dæmonem, qui naturam humani seminis optime novit, etiam posse sua sagacitate, et acceleratione illud in sua virtute, ac temperatura conservare, ut sit ad generationem aptum. Hoc autem posito nulla restat difficultas. Nec Chrysostomus, vel Cassianus contradicunt, quia solum negant, vel Angelos natura sua, ac per se posse homines generare, vel etiam negant, primum Angelorum peccatum ex libidine fœminarum esse potuisse, aut sanctos Angelos illo modo cadere voluisse. Neque Philastrius, libr. de Hæresibus, cap. 59, qui in contrarium etiam refertur, in alio sensu locutus est. Omitto Cyrillum quem Medina refert, quia locum illum invenire non potui. In libro autem 9, contra Julianum, parum ab initio tractando locum Genes. 6, idem quod Chrysostomus tradit.

13. *Secunda actio est nutritio, quæ similiter denegatur Angelo.* — Secunda actio vitæ vegetativæ est nutritio, et tertia numerari potest augmentatio (si tamen diversa est actio) et de his etiam est manifestum non posse fieri ab Angelo in corpore assumpto; nam qua ratione humanum semen formare non potest, eadem nec nutritionem efficere valet, quia ab eadem virtute animæ procedit: et consequenter nec augmentationem, quia hæc nutritionem supponit. Imo non solum non potest Angelus efficere has actiones, ut vitales sunt, verum etiam materiales ipsas actiones, seu terminos earum facere non potest. Quia nutritio fit per aggenerationem, quæ tunc ad augmentationem terminatur, quando id, quod acquiritur, plus est, quam id quod perditur: aggeneratio autem prout a vivente fit, terminatur ad partem vitam participantem, quæ non magis potest fieri naturali virtute Angeli, quam integra substantia vivens, unde ulterius addo, hoc genus actionis, seu effectum ejus, non posse fieri ab Angelo in corpore assumpto etiam applicando activa passivis; quia hæc aggeneratio supponit substantiam viventem cui uniatur, vel accrescat id, quod per talem actionem sit: cum

ergo corpus ab Angelo assumptum non vivat, non est hujus aggenerationis capax; ergo fieri non potest per quaecumque agentium, et patientium applicationem. Posset quidem Angelus assumere parvum, et quasi puerile corpus, et illud paulatim et uniformiter augere ad quamdam imitationem augmenti corporis humani, tamen illud non esse augmentum vitale, neque ex parte modi, quia solum esset per juxtapositionem, nec ex parte termini, si non esset per additionem partialis substantiæ viventis. Solum ergo esset quædam successiva formatio corporis assumpti, nam sicut in principio potest Angelus totum corpus assumendum simul, aut brevissimo tempore formare prius quam illud assumat, ita potest prius in parva quantitate illud assumere, et postea paulatim, et successu temporis perceptibilis, vel morosi, illud in magnitudine perficere, tamen sicut formatio, quatenus est actio vel passio, transiens in corpus nullo modo est actio vitalis, licet suo modo effective, et quasi artificiose procedat ab internis actibus vitalibus intellectus, et voluntatis Angeli, ita etiam illa successiva formatio, et quasi augmentatio ejusdem corporis nullo modo vitalis est, et quasi ejusdem est ordinis, et rationis, ut constat.

14. *Altera actio ad nutritionem est comestio. De illa affirmant.* — Ad has actiones ordinatur in animantibus actio comedendi, quæ in ipsis vitalis actio est, et manducatio proprie appellatur; quam actionem multum imitantur Angeli in corporibus assumptis, et ideo aliqui theologi concedunt, Angelos in corporibus assumptis posse hanc actionem efficere, vereque ac proprie comedere. Ita tenet Alensis, 2. p., q. 35, in 2, ait enim, licet Angelus in corpore assumpto non comedat ex necessitate, sed ex potestate, nihilominus veram comestionem efficere, et item sentit Scotus in 2, dist. 8, et inclinatur ibidem Gabriel, art. 3, dub. 2. Fundamentum est, quia comestio non est nisi divisio cibi, et trajectio illius in interiores corporis partes, sed utrumque horum fit per solum motum localem; ergo potest vere fieri ab Angelo in corpore assumpto: et confirmatur, quia Christus post resurrectionem vere comedit, quia dividebat cibum, et in stomachum trajectiebat, etiamsi illo non nutrire; ergo idem dicendum est de Angelo in corpore assumpto. Et confirmatur secundo, quia Abraham Angelis sibi apparentibus cibos ad manducandum proposuit; ergo credebat, eos posse comedere in corporibus assumptis. Probatur consequentia, quia non ignorabat, eos esse An-

gelos Deum repræsentantes, ut patet ex verbis ejus Genes. 18: *Numquid perdes justum cum impio*, et illis, *Loquar ad Dominum meum*, etc.

15. *Verius negandum.* — Oppositam sententiam docet D. Thomas, dicto a. 2. ad 5, et præter ejus discipulos, sequuntur Bonaventura, Richardus et alii, in dicta dist. 8. Scotus, in 4, dist. 45, q. un., a. 5, circa finem, et Clithovæus in Damasceno, l. 2, c. 3, ad finem late; et licet fortasse dissentio tantum sit de modo loquendi, hic est multum probabilior. Prior pars declaratur, quia non est dubium, quin Angelus visus comedere, vere et realiter localiter cibum moveat, et quasi ore sumat, et dividat, et in apparentem stomachum realiter transferat, potest ergo illa dici vera motio, divisio, aut trajectio, et sane Scotus satis declarat se nihil aliud intendere, et in objectione, quam statim facit, de comestione Christi, videtur supponere non esse veram comestionem, et fere eodem modo loquitur Gabriel, imo etiam Alensis in fine nimium limitat suam assertionem, nam dicit solum fuisse veram comestionem quoad masticationem, non vero quoad trajectionem in ventrem, quod erit quidem verum si de vero ventre intelligatur, non tamen de ventre apparente: nam vere trajectiebatur cibum in locum illum in specie ventris formatum, imo magis proprie trajectio, quam masticatio intercedit, ut statim exponam.

16. *Probatur primo ex sacra Scriptura. Secundo ratione.* — Probatur ergo altera pars, quam posterior sententia intendit. Primo ex verbis Angeli ad Tobiam, cap. 12. *Videbar vobis comedere, sed ego invisibili cibo uter*, nam dicendo, *videbar*, satis indicat apparuisse comedere, re tamen vera non comedisse. Secundo quia comestio, ut per hanc vocem significatur, est actio vitalis, et hæc est propria illius vocis significatio secundum communem sensum, sed illa comestio apparens Angeli in corpore assumpto non est operatio vitalis, ut Scotus et Gabriel fatentur, et est per se evidens, quia non procedit a principio vitæ, sed omnes illi motus ita fiunt circa cibum in corpore assumpto, sicut absque tali corpore fieri possent dividendo, vel quasi conterendo eundem cibum, et per æquale spatium aeris projiciendo; ergo non potest illa dici vera comestio, unde notanda est differentia inter hæc verba, *dividere, trajectere, vel comedere* cibum: nam duo priora non significant actionem vitalem, sed motum quemdam extrinsecum, vel localem sine respectu ad principium intrinsecum vitæ, sed abstracte, a quocumque principio fiat, et ideo

sub illis terminis simpliciter dici potest Angelus sumere, dividere, et trajectere cibum, nisi aliquid addatur, quod respectum ad principium, vel terminum vitæ involvat. Verbum autem, *comedendi*, per se, et proprie dicit hunc respectum, nisi metaphorice, aut analogice accipiatur, et ideo comestio Angeli in corpore assumpto, nec vera comestio, nec simpliciter comestio dici potest, sed tantum apparens comestio, juxta verbum Raphaelis Angeli, *videbar vobis comedere*. Nec obstat quod Genes. 18, de viris apparentibus Abraham absolute dicitur, *cum comedissent*, etc. Nam interdum humano more loquitur Scriptura, proprio homine appellando id, quod tale existimatur, et ideo Theodoretus, ibi quæst. 68, dixit: *Si litteram nudam attendamus, viri, non Angeli comederunt: si vero mentem explicemus, visi sunt comedere*. Et eadem ratione existimo, Angelum in corpore assumpto non dici proprie masticare cibum, seu latine proprie mandere: nam hæc vox non utcumque significat dividere, aut comminuerere, cibum, sed peculiarem modum connotat, quo illa partitio, vel contusio cibi per principia vitalia fit, ita ut nihil aliud sit, quam inchoata comestio. Idemque in similibus vocibus observandum est.

17. *Ad fundamentum contrariæ sententiæ in num. 4.* — Ad fundamentum contrariæ sententiæ responsio patet ex dictis, quia non quæcumque divisio, aut trajectio cibi ad veram comestionem sufficit, ut declaravi. De prima vero confirmatione sumpta ex comestione Christi post resurrectionem multa dixi in 1 tom., 3 p., disp. 47, sect. 5, circa finem, ad quem locum lectorem remitto, et hic solum addo, Scotum supra probabile existimare, comestionem Christi adeo veram fuisse, ut ad illam secuta fuerit nutritio, et conversio alimenti in substantiam Christi, quia hoc non repugnat corpori glorioso. Quam opinionem referens Gabriel non improbat, sed in alium locum remittit, et videtur haberi hæc sententia in quodam Dialogo inter Basilium et Nazianzenum, qui refertur in 4 tom. Bibliothecæ, ubi in ultimis verbis Basilus interrogat, quomodo Angeli apud Abraham, et quomodo Christus post resurrectionem comederit. Et responderit Gregorius, Angelos subjectos cibos consumpsisse, nihil ex ipsis in propriam naturam convertentes. De Christo vero ait, quod: *Sicut ignis oleum in suam naturam arreptum coassumit, sic Christus vere manducabat, et secundum modum exempli, ut ipse noverat, sibi proprium efficiebat*.

18. *Prædicta sententia ut minimum temeraria. — Concluditur vera responsio ad illam primam confirmationem.* — Verumtamen hanc sententiam in loco citato ex Durando retuli, et erroris censura notavi, quæ nimia fortasse videbitur. Sed certe ad minimum est valde improbabilis, et temeraria: tum quia est contra communem consensum Sanctorum, et Ecclesiæ, tum etiam quia est contra impossibilitatem, vel perfectionem corporis resurgentis; quia per conversionem cibi in substantiam corporis Christi aliquid de priori substantia perdebatur, et sic corpus fuisset passibile, et animale, contra Paulum 1, ad Corinth. 15. Si vero nihil deperdebatur, ut Scotus vult, sequitur, vel corpus Christi antea fuisse imperfectum, seu diminutum, vel postea aliquid habere superfluum, et ita esset quodammodo monstruosum, et præterea, ut substantia illa de novo generata reliquis partibus uniretur, necessarium erit divisionem aliquam, aut rarefactionem, vel condensationem fieri, quæ omnia impassibilitati corporis gloriosi repugnant. Denique talis nutritio erat impertinens, quia nec corpori Christi erat necessaria, non enim ob indigentiam comedebat, sed propter fidem resurrectionis confirmandam, ad quem finem nihil conferebat, quia etiamsi talis conversio fieret, occulta esset, et invisibilis. Neque præterea necessaria fuit ad veritatem comestionis, quia nutritio non est de veritate, vel substantia comestionis, sed est finis, seu terminus extrinsecus ejus; substantia autem, et veritas comestionis consistit in masticatione, et traiectione cibi facta per propria, et intrinseca organa vitæ, quod habuit propria comestio Christi, ut in citato loco declaravi, et in hoc est magna differentia inter comestionem Christi, et Angeli; et ita solvitur dicta confirmatio. Nec obstat, quod Augustinus, epist. 49, ad Deo gratias, quæst. 1, Christi, et Angelorum comestionem æquiparare videtur, dicens, *ejusmodi escas, eodemque modo sumpsisse, non ficto, et inani phantasmate, sed manifestissima veritate.* Non, inquam, obstat, quod ait, sumpsisse escas ejusdem modi, clarum enim est, quia veros cibos, et sensibiles sumpserunt, quod vero addit, *eodem modo, præcipue intelligit, quia, non necessitate, sed potestate sumpserunt.* Et quod tandem dicit, *non inani phantasmate, sed vere sumpsisse, intelligit quoad verum motum realem, et sensibilem, quia etiam Angeli non per sensuum illusionem, sed per externum motum verum comedere videbantur.* Verba autem Nazianzeni supra citata, et incerta sunt, et vix intelliguntur.

19. *Ad secundam confirmationem in eodem num. 14.* — Ad secundam confirmationem respondetur negando primam consequentiam. Alias eodem modo posset inferri, Angelos in corporibus assumptis indigere cibis, quia Abraham ita de illis viris existimabat: nam propterea eis cibos paravit, ut satis significavit illis verbis: *Ponam buccellam panis, et confortate cor vestrum.* Quare dicendum est, Abraham saltem in principio non cognovisse illos esse Angelos, sed aliquos Prophetas, aut viros sanctos esse credidisse. Ad probationem autem in contrarium respondet Augustinus 16, de Civit., cap. 29, et quæst. 37 et 41, in Genes., quamvis Abraham putaret illos esse veros homines, nihilominus ex quibusdam divinæ Majestatis signis intellexisse, in eis Deum exitisse, sicut solet esse in prophetis, et ideo sub singulari Domini appellatione a principio cum eis locutum fuisse. Et quidem quod in principio illos tanquam homines hospitio receperit, ex littera Genesis manifestum est, ut late ibi expendit Chrysostomus, hom. 41. Et confirmat Paulus, ad Heb. 13, dicens: *Hospitalitatis nolite oblivisci; per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio receptis,* id est, ut Chrysostomus exponit, nescientes eos Angelos esse, hospitio receperunt, quod etiam habet in hom. 41, in Genes. et hom. 2, de Lazaro, et idem habet Augustinus, quæst. 41, in Genes. An vero in discursu sermonis, et colloquii, quod Abraham cum illis viris habuit, illos non veros homines, sed Angelos Dei ministros esse cognoverit, incertum est, et ad præsens parum refert. Verisimile autem mihi videtur, tandem discursu sermonis, quem post sumptos cibos cum illis habuit cognovisse illos fuisse Angelos, quod significavit Augustinus, dicta quæst. 37, in Genes., et bene declarat ibi Thomas Anglus, et Franciscus Ribera ad Hebr. 13.

20. *Tertia, seu quarta actio est progressio. — Nam proprie Angelis tribuit Bonaventura. — Probat tamen oppositum.* — Tertia, seu quarta actio, quam videntur Angeli maxime exercere in corporibus assumptis, est motus progressivus, qui illis simpliciter tribui solet, dum ambulare dicuntur, et cum hominibus peregrinari, et ideo Bonaventura, in 2, dist. 8, in prima ejus parte, art. 3, quæst. 2, sentit, hunc motum proprie exerceri ab Angelo in corpore assumpto: *Quia tantum (inquit) est ab anima, ut motrice, non informante corpus, et ideo potest etiam ab Angelo ut motore fieri.* Sed revera proprius motus hominis progressivus non fit ab anima, nisi ut informante corpus,

quia non facit illud, nisi quatenus unum membrum per aliud movet, quod facere non potest, nisi membra vivificaret. Quapropter de hoc puncto eadem est ratio, quæ de præcedente, nam quoad substantiam motus vere faciunt sensibilem motum, qui apparet, et materialiter ejusdem rationis est. Nihilominus tamen simpliciter, et vere non est motus progressivus, nec vitalis, seu animalis. Nam de ratione talis motus est, ut ab appetitu elicit, et consequenter a phantasia procedat, et dirigatur, ut Aristoteles tradit 1, de Anima, et quod in executione fiat media virtute existente in membris, et spiritibus animalibus. Constat autem in corpore ab Angelo non esse hanc virtutem, sed motum illum omnino ab extrinseco fieri, non minus quam motus lapidis, vel cadaveris, quod posset Angelus illo modo movere. Imo etiamsi hominem vivum nolentem applicare virtutem suam motivam, sed potius resistentem Angelus illo modo moveat, ut sine dubio facere potest, talis motus non erit animalis, nec vitalis, quia prorsus violentus est, et ab extrinseco. Idemque eadem ratione dicendum est de aliis motibus vitalibus, vel animalibus, qui in aliquibus partibus animati corporis, et præsertim hominis fiunt. Hujusmodi est imprimis aperire, vel claudere oculos, aut manus, aut scribere, aut ridere, aut respirare. Nam omnia hæc materialiter, et quoad reales motus fieri possunt ab Angelo in corpore assumpto, non tamen secundum illum peculiarem modum, quo unusquisque ex his motibus ex virtute animæ procedit, qui modus (ut diximus), illis nominibus connotatur, et ideo non possunt simpliciter tribui corporibus ab Angelis assumptis, magis quam tribuerentur statuæ, si motus similes in ea per artificium apparenter fierent.

21. *Ultima actio est locutio. — Alensis eam tribuit Angelis. — Materialiter verum sentit Alensis. — Non item formaliter.* — Ultimo dicendum est de locutione, quam solent Angeli in corporibus assumptis exercere, ut ex Scriptura constat, imo quoties Angeli corpora instar humanorum assumunt, propter hanc maxime actionem id faciunt, ut patet de Gabriele Archangelo misso ad B. Virginem. Circa hoc ergo Alensis, 2 part., quæst. 35, num. 4, videtur Angelo tribuere propriam locutionem sensibilem. Imo addit non solum per corpus assumptum, vel per instrumenta similia organis locutionis humanæ, sed etiam sine illis loqui posse, sicut locutus est per asinam Balaam, vel per nubem in baptismo, vel transfiguratione Domini. Verumtamen eadem est ratio de hac

actione, quæ de cæteris proxime dictis. Materialiter enim verum est, posse Angelum in aere, vel in nube, vel in corpore assumpto efficere sonum similem illi, et materialiter ejusdem rationis cum sono vocis, quem homo loquendo efficit, et quæ Alensis adduxit, experientia satis probat. Et ratio est, quia talis sonus per motum localem fit, et ideo licet motus sit ab extrinseco motore, si tamen in modo percutiendi, seu movendi aerem eundem modum servet, idem sonus resultabit. Nihilominus tamen D. Thomas, d. art. 3, ad 4, absolute dicit, quod Angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, quod etiam habet Durandus, in 2, d., quæst. 2, ad 1. Et ratio est supra jam tacta, quia locutio absolute, et proprie loquendo dicit non tantum substantiam soni, sed etiam modum, nimirum, quod fiat immediate per propria organa vitalia, et ex motione phantasiæ, et cum intentione aliquid significandi, ut ex doctrina de Anima constat. Angeli vero licet sonos illos edant cum intentione aliquid significandi; non tamen per vitalia organa, nec mediante phantasia illos formant, et ideo non proprie loquuntur, sed aliquid simile locutioni efficiunt. Et per hoc sufficienter finem suum consequuntur, quia illa qualescumque voces ab ipsis formatæ, non minus quam proprie humanæ voces significant.

CAPUT XXXIX.

UTRUM ANGELI ASSUMENTES CORPORA, PER EA POSSINT VERA, ET MIRACULOSA OPERA EFFICERE.

1. *Questionis titulus exponitur.* — Hæc quæstio generalis esse potest de Angelis tam per se operantibus sine assumptis corporibus, quam illis. Non enim plus possunt cum corporibus assumptis, vel per illa operari, quam sine illis per se loquendo, quia corpus assumptum non addit Angelo virtutem agendi, imo quodammodo coarctat illam: nam multa poterit Angelus facere per suam voluntatem, et potentiam motivam immediate, quæ per corpus assumptum tanquam per instrumentum agere non poterit, ut movere cælum, vel internos hominis humores, et phantasmata excitare, et similia. Dixi autem, *per se loquendo*, nam per accidens, id est, per modum applicantis agens ad passum, interdum poterit Angelus aliquam actionem per corpus assumptum exercere, quam sine assumpto corpore non posset, ut impri-